

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Slavica Slovaca
Slavica Slovaca

Location: Slovakia

Author(s): Anna Ramšáková

Title: Metódy tvorby máp Slovanského jazykového atlasu
Working methods used in a project Slavic Linguistic Atlas.

Issue: 2/2016

Citation style: Anna Ramšáková. "Metódy tvorby máp Slovanského jazykového atlasu". Slavica Slovaca 2:171-180.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=472803>

ANNA RAMŠÁKOVÁ*

Metódy tvorby máp Slovanského jazykového atlasu¹

RAMŠÁKOVÁ, A.: Working methods used in a project Slavic Linguistic Atlas. *Slavica Slovaca*, 51, 2016, No. 2, pp. 171-180 (Bratislava).

The main idea of the following paper is to bring to a wider professional community methodology of the map's preparation for lexical-word-formation series of the international research project Slavic Linguistic Atlas, which has not yet been given more attention. As an example we use the preparation of a separate dialect map SI 1844° 'старая женщина' ('old woman'), a legends pertaining to it and a commentary for the upcoming volume within aforementioned series of Atlas – Family relationships.

Slavic Linguistic Atlas, areal linguistic, lexical-word-formation series, morphological analysis, cartographic techniques, computer support using a MAPola programme.

Medzinárodný výskumný projekt Slovanský jazykový atlas (ďalej SJA; v jazykovednej slavistike známy a najčastejšie uvádzaný pod skratkou OLA – Общеславянский лингвистический атлас) poskytuje priestorové spracovanie prirodzených zmien jazykov celého slovanského teritória v ich nespisovnej podobe. Postupne nadobúda hmatateľné výsledky v podobe atlasov, súborov máp, ktoré kartograficky spracúvajú jazykovú situáciu vo všetkých slovanských jazykoch. Doteraz vyšlo dovedna 14 zväzkov SJA v rámci lexikálno-slovotvornej a hláskoslovnej série. Vyše 10 zväzkov je v rôznom štádiu rozpracovanosti od kompletizovania materiálu až po finálne práce, pričom všetky materiály sa postupne sprístupňujú na elektronickej adrese www.slavatlas.org.

V rámci lexikálno-slovotvornej série kolektív zainteresovaných odborníkov pripravuje vydanie zväzku spracúvajúceho tematickú oblasť rodinných vzťahov. Ešte v novembri 2013 v Portoroži v Slovinsku v priebehu jedného z rokovani lexikálno-slovotvornej sekcie Bulharská národná komisia (ďalej redakcia) predstavila sedemnást' máp do zväzku Rodinné vzťahy, ktorý sa podujala redakčne pripraviť. Na zasadnutí sekcie redakcia prípravu ďalších nových máp rozdelila medzi autorov z jednotlivých národných komisií. Slovenská národná komisia dostala za úlohu pripraviť tri mapy. Podľa Dotazníka (Вопросника Общеславянского лингвистического атласа. Moskva: Nauka, 1965, s. 142) išlo o otázky SI 1842 'мать отца или матери', SI 1843° 'мать отца или матери' *hypocor* (Nsg) a SI 1844° 'старая женщина'. Údaje z terénnych zápisov, prislúchajúcich tematickej oblasti rodinných vzťahov, prinášajú bohaté a zaujímavé údaje nielen o územne diferencovaných lexikálnych variantoch, ale sú tiež zamerané na získanie obrazu o rozdieloch v tvorení slov. Túto skutočnosť napr. potvrdzuje tiež otázka SI 1844°, zisťujúca pomenovania významu 'stará žena', ktorá na prvý pohľad neprináleží tematickému okruhu.

Cieľom nasledujúceho príspevku je priblížiť širšej odbornej verejnosti metodológiu práce pri príprave máp do lexikálno-slovotvornej série atlasu, ktorej doteraz nebola venovaná väčšia pozornosť. Ako príklad využívame prípravu samostatnej nárečovej mapy SI 1844° 'старая женщина' ('stará žena'), k nej prislúchajúcej legendy a komentára do spomínaného pripravovaného zväzku Rodinné vzťahy.

* Mgr. Anna Ramšáková, PhD., Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava.

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0104/14 Slovanský jazykový atlas.

Metodika. Prípravné práce

Záväzná podkladly na spracovanie mapy, zisťujúcej pomenovania starej ženy v rámci celého slovenského jazykového priestoru, pozostávali zo súboru terénnych zápisov získaných v príslušnej sieti 843 bodov (obr.² 1) a morfonologickej rekonštrukcie sledovaného javu (etymologickej analýzy) – súboru tvarov (etymónov rozsegmentovaných na jednotlivé morfémy) rekonštruovaných na východiskový praslovanský stav (obr. 2a)³. Ku každému etymónu boli priradené čísla tých výskumných bodov, v ktorých získané pomenovanie zodpovedalo danému etymónu. Jednoduché podčiarknutie čísla signalizuje výskyt dvoch pomenovaní jednej reálie v danej lokalite. Dvojité podčiarknutie čísla ukazuje na zachytenie troch a viacerých foriem označujúcich tú istú reáliu v príslušnom výskumnom bode (obr. 2a). Napokon súbor záväzných podkladov uzatvárali Princípy práce a kartografovania (teoretických východísk, praktických inštrukcií a metodických postupov pri spracúvaní jazykového materiálu) na karte do 11. zväzku Rodinné vzťahy (obr. 3), ktoré vyhotovila redakcia – národná komisia redakčne pripravujúca príslušný zväzok.

Skôr ako sme si začali pripravovať vlastné východiskové materiálové podklady, v zaslaných materiáloch sme si overili, či každý jeden terénny zápis z tej-ktorej lokality má jemu príslušajúci etymón. Neskôr sme do zaslaných materiálov, na základe konzultácií s

Sj 1844 "terénne záznamy"	
1 stána	108 babna
2 stána žiena	109 180
3	181 stáena, babna, stačonka, babička, stána, stána, stána, stána
4	ba:va
5 stána žienska, stána (r)	182-184 -
6	185 ba:va, bapka, stána, stána, stána, bapka
7	186-187 -
8 stárika	188 ba:va, bapka
9 stárika	189-191 -
10	192 babna, stána, babna, "stáena"
11	193-195 -
12	196 babka
13 stána žiena	197 stána, stána, stána
14 stána žienska, t.arta	198 babička
15	199-204 -
	205 stána, miba, stána, teika, babčinka, stána, bapka
	206-207 -
	208 stána, žiena, stárika (capi)
	209-211 babna, bapka
	212-213 stáena

Obr. 1 Terénne zápisy v príslušnej sieti bodov.

Sj 1844	
bab-a	25, 51, 55, 60-62, 67, 71, 77, 80, 82, 101, 103-104, 108, 114-116, 119-121, 123-133, 135-141, 144-145, 176, 178, 181, 185, 188, 192, 209-211, 214, 226, 228-232, 357, 361, 373, 383, 401-402, 405, 407, 409-410, 414, 416, 423-426, 430-431, 433-435, 437-438, 440-441, 443-444, 447, 449, 451, 455, 457-459, 461, 463, 465-468, 470, 473-476, 478-479, 481-485, 488, 490-492, 494-500, 503, 505-507, 511, 513, 517, 523-524, 726a, 836, 843, 847, 849-851;
stána-á bab-a	86, 105, 108, 176, 181, 185, 192, 215, 227, 233, 241, 243, 246, 301, 308, 310-311, 331, 337-338, 345, 376, 403, 418-420, 422, 433, 434, 460, 469, 475, 486, 511, 514, 521, 545;
stána-en-ak- / bab-a	522;
bab-nik-a	185, 188, 196, 209-211, 311, 313, 325, 506, 537, 544, 637, 660, 754, 768, 789, 800, 825-826, 828, 843;

Obr. 2a Súbor rozsegmentovaných etymónov s číselnými údajmi výskumných bodov.

² Priložené obrázky 1 – 3 a 7 predstavujú výseky z plných súborov.

³ Morfonologickú rekonštrukciu sledovaného javu pripravila členka morfonologickej sekcie SJA.

vedúcou grantu SJA Adrianou Ferenčíkovou, vniesli nasledujúce zmeny. Najprv sme vyčlenili samostatný etymón star-ъk-*A*, ukazujúci na adjektívne skloňovanie (na ktoré odkazuje v rámci formy veľké písmeno označené kurzívou – v tomto prípade je to gramatická morféma *A*) v niektorých slovenských nárečiach (v našom prípade išlo o výskumné body č. 219 – 221). Pôvodný etymón star-ъk-*a* sme ponechali, ale z číselného súboru jemu prislúchajúcich lokalít sme vyčlenili uvedené slovenské lokality. Ak by sme ponechali pôvodne pridelený etymón, nebolo by z neho zrejmé, že v niektorých slovenských nárečiach ide o adjektívne skloňovanie a v konečnom dôsledku by rekonštruovaný praslovanský tvar nezodpovedal skutočne zachytenej jazykovej realite v daných lokalitách. Ďalej sme spojili etymóny bab-ъk-*a* a ba-*=k-a* do jedného všeobecnejšieho spoločného východiska baB-Ъk-*a*, pričom sme pri etymóne ponechali údaj odkazujúci na skutočnosť, že zmena B-Ъ > \emptyset sa uskutočňuje iba v nárečí lokality č. 51 (z územia dialektov Bosny a Hercegoviny). Napokon sme k etymónu star-*A* bab-un-*i* (prináležiacemu lokalite č. 420 s ukrajinským nárečím) uviedli odkaz na odbornú literatúru – na ukrajinský jazykový atlas (Атлас української мови, 1988, том II, карта 48), ktorý dokumentuje príslušnú zmenu v sledovaných nárečiach (podrobnejšie pozri obr. 7). Ak sa pri porovnávaní terénnych zápisov a zadefinovaných etymónov zistia nezrovnalosti či nedôslednosti, je potrebné ich do príslušných pôvodných súborov vniesť a náležite farebne označiť (obr. 2b). V našom prípade sme vniesli chýbajúce, resp. vymazali nadbytočné číselné údaje lokalít pri príslušných etymónoch, vyčlenili sme či spojili etymóny. Takisto sme zjednotili formálnu podobu skratiek použitých v súbore terénnych zápisov, ktoré by mohli pôsobiť rušivo. Na závažné zmeny, vnášané do zaslaných podkladových súborov, sa obyčajne odkazuje v samostatnom liste Informácia pre redakciu (Информация для редакции, obr. 7), ktorý autor mapy, legendy a komentára zasiela redakcii.

Z obrázkov je zrejmé, že na spracovanie jazykového materiálu v rámci projektu SJA sa využíva špeciálny font znakov, vychádzajúci zo zásad jednotnej fonetickej transkripcie uplatňovanej v tomto projekte, záväznej pre všetky zainteresované pracovné skupiny.

Podklady pre redakciu

Po revízii zaslaných materiálov sme si vypracovali vlastné podklady – t. j. Legendu a Komentár (ktoré sme vytvorili v programe MS Office Word a ktoré sa v rámci atlasu uvádzajú na jeho pravej strane), údaje z ktorých bolo potrebné vniesť do elektronickej šablóny slúžiacej na vytvorenie východiskovej mapy.

Legenda (obr. 4a, 4b) musela obsahovať signatúru, číslo a znenie otázky. Pod tieto údaje sme na orientáciu uviedli spisovné podoby sledovaného javu v slovanských jazykoch. V našom prípade sme nemali k dispozícii spisovné podoby, ktoré národné komisie pôvodne zaslali spolu s terénnymi zápsmi. I napriek tomu, že sa nám nepodarilo získať všetky spisovné ekvivalenty, podklady sme odoslali. Materiály neskôr prechádzajú nevyhnutnými niekoľkonásobnými kontrolami. Následne sme systematicky uviedli z hora nadol symboly (značky, figúry) a im prislúchajúce formy (etymóny, tvary rekonštruované na praslovanský stav), ktoré sme danými symbolmi interpretovali na mape. Figúry (a teda i etymóny) sme zoradili podľa stupňa rozšírenosti od najfrekvencovanejších po najzriedkavejšie, obyčajne v poradí kruh \bigcirc , trojuholník \triangle , štvorec \square , obdĺžnik \square atď. Tvar figúry zodpovedá koreňovej morféme príslušnej formy. Repertoár značiek, v konečnom dôsledku ich využitie, závisí tiež od samotného autora mapy, od jeho priestorovej obrazotvornosti, jeho zmyslu pre systematickosť a logickú súvislosť. Po prvej najfrekvencovanejšej forme (najčastejšie označovanej prázdny kruhom) sme uviedli všetky jej deriváty (vrátane ostatných figúr v tvare kruhu, ale s rôznou vnútornou plochou figúry). Výplň vnútornej plochy figúry teda ukazuje na rozličné slovotvorné obmeny. V našom prípade napr. derivačná morféma -ъk- je zastúpená zvislou čiarou vo vnútornej ploche figúry, napr. \square žen-ъk-*a*, \diamond star-*A* tet-ъk-*a*. Na morfémy -ux-, -uš- odkazuje jedna plná polovica vnútornej plochy

Materiál k otázke SI 1844° ‘stará žena’ sme zatiaľ definitívne v rámci našich pracovných úloh a povinností spracovali do 15 etymónov zastupujúcich jednoslovné pomenovania: baba, baBЪka, babičьka, babušьka, starA, starъka, starъkA, starena, stareňka, stareňkA, staruca, starušьka, starovina, žepьka (obr. 4a) a do 10 foriem zastupujúcich dvojslovné pomenovania: starA baba, starA babъka, starA babъcъa, starA kobeta, starA kobetina, starA žena, starA žepьka, starA žepьskA, starA tetьka, starA oрba (obr. 4b). Podľa inštrukcii redakcie dvojslovné pomenovania typu adjektívum + substantívum bolo potrebné označovať malým prázdny krúžkom pod figúrou, v našom prípade napr. značka \bigcirc zastupuje etymón starA baba alebo ∇ zastupuje etymón starA oрba.

Po týchto pomenovaniach, ktoré sme sa rozhodli kartografovať na mape, sme uviedli figúry, ktorými sme na mape interpretovali jedinečné pomenovania – to sú tie, ktoré sa vyskytujú iba v jednom jedinom výskumnom bode v rámci celého slovanského jazykového priestoru. Na jedinečnosť pomenovania (v našom prípade aj dvojslovných foriem), s kartografovaným i nekartografovaným koreňom, sme odkazovali konvenčným symbolom hviezdičky *, v našom prípade tiež vo figúrach \oplus , \triangle , \ast , \otimes , \otimes , \boxtimes (obr. 4b).

Legendu sme rámcovo uzavreli konvenčnými znakmi (Другие знаки): ∞ odkazujúci na materiál, * zastupujúci odkaz ku Komentáru a napokon symbol pomlčky –, ktorý označuje skutočnosť, že skúmaná realia sa nenachádza v danej lokalite, alebo nie je pomenovanie sledovanej realie (obr. 4b). Obyčajne súčasťou Legendy býva údaj o prevzatých slovách (Заимствования), ktoré zahŕňajú pomenovania s kartografovaným koreňom cudzieho pôvodu. V našom prípade sme síce mali etymón (nen)a s tureckým pôvodom koreňa (na cudzí pôvod koreňa odkazujú okrúhle zátvorky, v ktorých je koreň slova uvedený), ale išlo o jedinečné pomenovanie s nekartografovaným koreňom.

Na ďalšom samostatnom liste sme vypracovali Komentár (obr. 5), ktorý pozostával zo súboru jedinečných jednoslovných i dvojslovných pomenovaní s kartografovanými i nekartografovanými koreňmi a ktoré sme rad-radom vypísali spolu s príslušným číslom výskumného bodu. Z obrázku je zrejmé, že Komentár už nezahŕňa značky, ktoré označujú tieto pomenovania, tie sú súčasťou Legendy. V rámci pridelenej otázky sme mali sedem jedinečných pomenovaní s dvomi kartografovanými koreňmi bab- \oplus a star- \triangle : babenъka, babuльka, babuсъa, staričьka, staryga, starotje, starovinъka a štyri s nekartografovaným koreňom: teta, (nen)a, nana, дьртA – označované na mape symbolom hviezdičky *. Jedinečné dvojslovné pomenovania s nekartografovaným koreňom sme interpretovali symbolom \ast a v našom materiáli sme mali jedno takéto pomenovanie – starA oвъka.

Na základe inštrukcii redakcie bolo napokon potrebné zosúladiť repertoár nami využitých značiek so značkami použitými v otázkach SI 1842 a SI 1843°, keďže materiál poukázal na niekoľko totožných etymónov.

Do nami spracovanej otázky sme z otázok SI 1842 a SI 1843° prevzali nasledujúce figúry k príslušným etymónom: \bigcirc bab-a, \bigcirc baB-Ъk-a, \oplus bab-ič-ъk-a, \bullet bab-uš-ъk-a, \triangle štar-en-ъk-a, \triangle štar-ic-a, \triangle štar-uš-ъk-a, \triangle štar-ъk-a a \triangle štar-ъk-A. Z metodologického hľadiska sme na túto skutočnosť upozornili v samostatnom liste Informácia pre redakciu (obr. 7), ktorý je posledným, nami pripravovaným materiálom pre redakciu, ale nie je súčasťou atlasu. Vzhľadom na to, že sme mali v otázke aj dvojslovné pomenovania, vnútorné pole im prislúchajúcich značiek sme prispôbili danému, už kartografovanému substantívu: z \bigcirc bab-a sme prevzali do \bigcirc star-A bab-a, z \bigcirc baB-Ъk-a sme prevzali do \bigcirc star-A bab-ъk-a, z \otimes bab-Ъc-ъ-a sme prevzali do \otimes star-A bab-Ъc-ъ-a. V Informácii pre redakciu sme upozornili na lokality, v ktorých sme sa rozhodli kartografovať tri pomenovania. Išlo o nasledujúce výskumné body a etymóny: 239 starA kobeta, 249 starA kobeta, 283 starovina, 291 starA kobeta, 433 starušьka, 494 staruca, 500 starA žepьka, 508 starušьka, 521 starušьka, 527 starušьka, 754 starušьka. Koľko foriem sme si mohli dovoliť kartografovať v jednom výskumnom bode záviselo najmä od dostatku či nedostatku priestoru pri príslušnom čísle označenia výskumného bodu na podkladovej mape.

SJA 1844 © 'старая женщина'

сиб. *baba*, х. *baba*, с. *баба*, бс. *м. баба*, бз. *баба*, ч. *starena*, смц. *starena*, вл. *staruska*, нз. *starka*, старцова, п. *baba*, бр. *баба*, уз. *баба*, старуха, р. *старуха*

○	<i>bab-a</i>
⊖	<i>bab-bk-a</i> В Ъ > ъ п 51
⊕	<i>bab-ič-ьk-a</i>
⊗	<i>bab-uš-ьk-a</i>
△	<i>star-a</i>
▲	<i>star-uk-a</i>
△	<i>star-uk-a</i>
▲	<i>star-en-a</i>
▲	<i>star-ot-ьk-a</i>
▲	<i>star-ed-ьk-a</i>
▲	<i>star-ic-a</i>
▲	<i>star-uz-a</i>
▲	<i>star-uk-ьk-a</i>
▲	<i>star-ov-in-a</i>
□	<i>žen-ьk-a</i>

Obr. 4a Legenda so signatúrou, číslom a znením otázky, spisovnými podobami sledovaného javu, príslušnými etymónmi a im príslúchajúcimi figúrami.

Описательные конструкции

○	<i>star-a bab-a</i>
⊖	<i>star-a bab-ьk-a</i>
⊕	<i>star-a bab-ьc-ь-a</i> Ъ > ъ
⊗	<i>star-a kob-et-a</i>
⊕	<i>star-a kob-cl-in-a</i>
□	<i>star-a žen-a</i>
□	<i>star-a žen-ьk-a</i>
⊗	<i>star-a žen-ьk-a</i>
⊕	<i>star-a tet-ьk-a</i>
▽	<i>star-a ojb-a</i>

Единичные названия

⊕	▲ с картографируемыми корнями	
*	с некартографируемыми корнями	
*	описательная конструкция с некартографируемым корнем	
⊕	▲	описательные конструкции

Другие знаки

↖	отсылка к материалу
*	отсылка к комментарий
—	нет реалии или ее названия

Obr. 4b Pokračovanie Legendy s etymónmi a figúrami dvojslovných pomenovaní, figúry jedinečných pomenovaní a konvenčné znaky.

Po vypracovaní Legendy a Komentára, ako sme už vyššie uviedli, údaje z nich bolo potrebné vniesť do elektronickej šablóny (špeciálne upravenej tabuľky programu Microsoft Excel) pozostávajúcej z dvoch prepojitelných polí – Realizačného listu (Реализации) a Číselného indexu (№ индекса).⁴

⁴ Využívali sme pritom funkčnú nadstavbu počítačového programu Excel MAPOLA, prípravu ktorého iniciovala už v roku 2003 práve Slovenská národná komisia a ktorá sa napokon na jeho prípravu i podieľala pod vedením Pavla Žiga. (Žigo, P.: Slovenská dialektológia medzi dvoma slavistickými zjazdmi. In: Jazykovedný časopis, 2008, roč. 59, č. 1-2, s. 40.) Komisia pre počítačové spracovanie materiálov SJA však vznikla už na zasadnutí Medzinárodnej komisie v slovinskom Strunjanu v r. 2000. (Žigo, P.: Počítačové kartografovanie nárečí v Slovanskom jazykovom atlase. In: Gajdošová, K. a Žáková, A. (ed.): Jazykovedné štúdie XXXI. Rozvoj jazykových technológií a zdrojov na Slovensku a vo svete (10 rokov Slovenského národného korpusu). Bratislava: VEDA, 2014, s. 148)

КОММЕНТАРИЙ

Единичные названия с картографируемыми корнями: пп. 90 star-ič-ьк-а, 156 star-уґ-а, 205 bab-en-ьк-а, 285 star-ot-ьј-е, 291 star-ov-in-ьк-а, 304 bab-ul-ьк-а, 792 bab-us-ь=а.

Единичные названия с некартографируемыми корнями: пп. 14 lel-я, 58 (nen)-я (от тур. пене), 58 пап-а (Skok II 199 s.v. *pa(a)*), 852 dьrt-А.

Описательная конструкция с некартографируемым корнем как единичные названия: 237 слп-А ov-ьк-а.

Описательные конструкции также как единичные названия: 241 star-О bab-ьск-о, 277 star-А star-ьк-а, 406 star-cn-ьк-А žen-ьк-а, 420 star-А bab-un-i (АУМ, том II, карта 48), 522 слп-en-ьк-А bab-я.

Кроме картографируемой ситуации в п. 97 также star-А, в п. 181 также bab-ič-ьк-а, star-А tet-ьк-а, star-А bab-а, в п. 185 также баВ-ьк-а, star-А bab-ьк-а, в п. 192 также star-cn-я, в п. 205 также слп-А tьrb-я, слп-А lel-ьк-а, в пп. 217-218 также слп-А žen-я, в п. 292 также star-А kob-et-а, star-ov-in-я, в п. 314 также star-uš-ьк-а, в п. 319 также star-uš-ьк-а, в п. 402 также star-уґ-а, в п. 433 также star-А bab-а, в п. 447 также star-uš-ьк-а, в п. 506 также star-А, в п. 510 также star-А žen-ьк-а, в п. 511 также star-уґ-а, в п. 825 также star-uš-ьк-а, в п. 843 также star-А, слп-uš-ьк-а.

Obr. 5 Komentár k mape SI 1844° ‘старая женщина’ so súborom pomenovaní s kartografovanými i nekartografovanými koreňmi s číselnými údajmi výskumných bodov.

Našou úlohou bolo do Číselného indexu (obr. 6a) v rámci prvého riadku (Позиция знака) do príslušných otvorených stĺpcov vniesť údaje L1 a P1, ktoré signalizovali a zabezpečili, na ktorej strane od čísla označenia výskumného bodu na mape sa zobrazí (umiestní) príslušný údaj. Naľavo od čísla sa uvádzajú grafické symboly, napravo odkazové znaky (Другие знаки). Do druhého riadku (Знак) sme do príslušných stĺpcov vniesli už vopred systematicky zoradené značky, ktoré sme predtým priradili jednotlivým etymónom. Ako prvú sme uviedli figúru (ktorá je v tvare kruhu), ktorá zastupuje pomenovanie s najväčšou frekvenciou výskytu v rámci slovanského teritória. Následne po nej sme uviedli všetky jej deriváty. Po nich sme uviedli ostatné formy. Radenie figúr, a teda i etymónov sme mali vopred pripravené v Legende (obr. 4a, 4b). Do tretieho riadku (Морфонолог. интерпретация) sme uviedli rozsegmentované etymóny (praslovanskú východiskovú rekonštrukciu sledovaného javu), ktoré sú zastupované grafickými symbolmi uvedenými v riadku nad nimi. Napokon pod príslušný etymón v rámci stĺpca sme vniesli k danému etymónu čísla výskumných bodov, v ktorých boli zachytené príslušné pomenovania patriace pod daný etymón. Po vnesení údajov do Číselného indexu sa automaticky preniesli (prenos údajov je vzájomný) do Realizačného listu (obr. 6b). Do obsahu Realizačného listu sme nevstupovali. Pred prenesením údajov z Číselného indexu do Realizačného listu bol v Realizačnom liste v prvom stĺpci (№) uvedený číselný zoznam výskumných bodov od jeden do 853 a v deviatom, uzamknutom stĺpci (Пункт) boli ich názvy a administratívne začlenenie. Z Číselného indexu sa nám napokon do Realizačného listu preniesli nasledujúce údaje. Do tretieho stĺpca (Морфонология) sa preniesla morfonologická rekonštrukcia sledovaného javu. Do stĺpcov L1 a L2 sa preniesli grafické symboly, ktorými sme kartografovali na mape príslušný jav. Do stĺpcov P1 a P2 sa preniesli konvečné znaky, odkazujúce na materiál a Komentár. Do stĺpca Екстра sa nám preniesli grafické symboly k číslam tých lokalít, v ktorých sme kartografovali viac ako dve formy (obr. 6b).

Napokon vďaka softvéru (súradniciam na digitálnej mape) sa údaje z Realizačného listu a Číselného indexu softvérovo pretransformovali (preniesli) do východiskovej mapy. Po zadaní požadovaných príkazov sa nám aj vďaka členovi Slovenskej národnej komisie Martinovi Chocholovi a softvérovej podpore po niekoľkých minútach automaticky vytvorila nárečová mapa. Rovnako treba spomenúť, že M. Chochol vytvoril aj chýbajúce značky potrebné na interpretáciu niektorých dvojslovných pomenovaní.

Позиция знака	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1	L1
Знак:	○	○	⊗	⊖	⊖	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗
Морфолог. интерпретация	bab-a	stár-A	stár-en-á	bab-a	bab-a	bab-en-á	bab-en-á	bab-en-á	bab-en-á	bab-en-á	bab-en-á	bab-en-á
Послед. запущки в № индекса	25	86	522	51	185	205	181	304	420	792	605	238
от № индекса	51	105		185	205		181				702	108
10 6 16 12:23	55	108		188	319						732	
	60	62		176	196						792	
	87	181		208-211							800	
	71	185		311							825	
	77	192		313								
	80	215		325								
	82	227		306								
	101	233		307								
	103-104	241		344								
	108	243		637								
	114-118	248		880								
	119-121	301		754								
	123-133	308		768								
	135-141	310-311		789								
	144-145	331		800								
	178	307-308		825-826								
	178	345		828								
	181	376		843								
	185	403										
	188	418-420										

Obr. 6a Číselný index mapy SI 1844° 'старая женщина'.

№	Материал:	Ф / Морфология	L1	L2	P1	P2	Экстра	Пункт
185		bab a,star A bab a bab bk a,star A bab	○	○	*		⊖	Křetovice, ČR, okr. Benešov.
186			○	○				Rejškov, ČR, okr. Havlíčkův Brod.
187			○	○				Jeníšovice, ČR, okr. Chrudim.
188		bab a,bab bk a	○	○				Sobotnov, ČR, okr. Český Krumlov.
189			○	○				Sávkovice, ČR, okr. Třebíč.
190			○	○				Hodice, ČR, okr. Jihlava.
191			○	○				Hodov, ČR, okr. Třebíč.
192		bab-a,star-A bab-a star-en-a	○	○	∞	*	⊖	Jičiny, ČR, okr. Žďar nad Sázavou.
193			○	○				Lažany, ČR, okr. Blansko.
194			○	○				Roubínov, ČR, okr. Blansko.
195			○	○				Ječt, ČR, okr. Sumpersk.
196		bab bk a	○	○				Příkazy, ČR, okr. Olomouc.
197		stár-en-á-a,star-A grb-a	⊗	⊗				Mládkův Újezd, ČR, okr. Opava.
198		bab iž bk a	○	○				Plaveč, ČR, okr. Znojmo.
199			○	○				Bošovice, ČR, okr. Vyškov.
200			○	○				Polešovice, ČR, okr. Uherské Hradiště.
201			○	○				Záblatí, ČR, okr. Kroměříž.
202			○	○				Rybní, ČR, okr. Nový Jičín.
203			○	○				Janovice, ČR, okr. Hvozd, Místek.
204			○	○				Landhot, ČR, okr. Brno-ven.
205		stár-A bab-á-a,bab-en-á-a star-A bab-	○	○	*		⊖	Újezd, ČR, okr. Žďar.
206			○	○				Hlavenkov, ČR, okr. Vsetín.
207			○	○				Horní Lomná, ČR, okr. Třebíč-Místek.

Obr. 6b Realizačný list mapy SI 1844° 'старая женщина'.

I keď súčasťou softvéru je algoritmus, ktorý automaticky vyrieši nedostatky ako sú napr. prekrývajúce sa značky, nežiaduce uloženie značky za hraničnú čiaru, do mora či do rieky, po vytvorení nárečovej mapy sme mechanicky prechádzali bod po bode a kontrolovali sme správnosť umiestnenia údajov na mape. V prípade potreby sme znaky a figúry na mape ručne upresňovali miškou na správne miesto.

V tejto etape sa naše práce skončili. Legendu a Komentár sme na príslušné miesta k mape neprikladali (obr. 8), lebo ich definitívnemu publikovaniu a vôbec celého zväzku predchádza ich kompletizovanie a mnohonásobné pripomienkovanie na zasadnutiach Medzinárodnej pracovnej skupiny SJA.

Информация для редакции

Из вопроса SI 1842 и SI 1843 перенесены знаки: ○ bab-a, ⊕ baB-Ъk-a, ⊕ bab-ič-ъk-a, ⊕ bab-uš-ъk-a, ▲ star-en-ъk-a, △ star-ic-a, ▲ star-uš-ъk-a, △ star-ъk-a, ▲ star-ъk-A.

Б описательных конструкциях есть также дополнительные нутро знака за существительное ния из вопроса SI 1842 и SI 1843: из ○ bab-a в ○ star-A bab-a, из ⊕ baB-Ъk-a в ⊕ star-A bab-ъk-a, из ⊕ bab-ьc-ь=a в ⊕ star-A bab-ьc-ь=a.

Три названия картографируются: ш. 239 star-A kob-et-a, 249 star-A kob-et-a, 283 star-ov-in-a, 291 star-A kob-et-a, 433 star-uš-ъk-a, 494 star-uχ-a, 500 star-A žen-ъk-a, 508 star-uš-ъk-a, 521 star-uš-ъk-a, 527 star-uš-ъk-a, 754 star-uš-ъk-a.

В материалу от проф. Waniakowej находятся пополнения из/согласно индекса диалектных материалов обозначение зеленой краской. Также в индексе диалектных материалов изменения обозначены зеленой краской. У star-A bab-un-i (п. 420) есть отсылка на АУМ, том II, карта 48, которая означает Атлас української мови, 1988, том II, карта 48 – в кінцевому відкритому складі (сажа, душа) – [и]: душ [и].

Anna Ramšáková

Obr. 7 Informácia pre redakciu s údajmi metodologického či technického charakteru.

Namiesto záveru

Zo slovotvorného hľadiska komplexný materiál z otázky SI 1844°, pokrývajúci slovanský jazykový areál, dokumentuje 10 derivátov od koreňa *bab-, 14 názvov od koreňa *star-, tri deriváty od koreňa *žen-, po dve pomenovania od koreňa *kob- a *tet- a po jednom deriváte od koreňov *orb-, *(nen)-, *nan-, *dьrt- a *ov-. Zistený stav z hľadiska výskytu a produktívnosti koreňov i jednotlivých sufixov sprehľadňuje nasledujúca tabuľka.

*bab-	*star-	*žen-	*kob-	*tet-
bab-a	star-A	žen-ъka	kob-eta	tet-ъka
bab-ъka	star-ъka	žen-a	kob-etina	tet-a
bab-ičъka	star-ъkA	žen-ъskA		
bab-ušъka	star-ena			
bab-ьcъa	star-enъka			
bab-enъka	star-enъkA			
bab-ulъka	star-ica			
bab-usъa	star-uъa			
bab-ьsko	star-ušъka			
bab-uni	star-ovina			
	star-ičъka			
	star-yga			
	star-otъje			
	star-ovinъka			
*orb-	*(nen)-	*nan-	*dьrt-	*ov-
rob-a	nen-a	nan-a	dьrt-A	ov-ъka

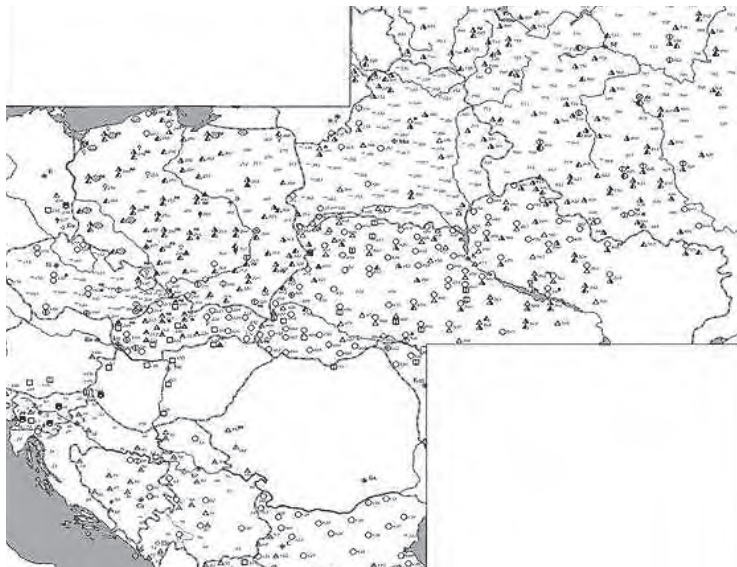
Z lexikálneho hľadiska areálová distribúcia tvarov ukazuje na nasledujúce pomenovania s väčším územným rozsahom alebo nejakou príznakových. Zreteľný, takmer homogénny vývinový areál (len na niekoľko výnimiek) je na území bulharským nárečím, kde sa vyskytuje lexéma baba. U južných Slovanov sa táto lexéma sporadicky vyskytuje aj v macedónskych, srbských a čiernohorských dialektoch, ako aj v nárečiach Bosny a Hercegoviny. V rámci západoslovan-

ského jazykového areálu je známa aj na území dialektov Slovenskej a Českej republiky – tu sa popri lexéme baba vyskytuje aj dvojslovné pomenovanie stará baba. Napokon lexéma baba sa vyznačuje minimálnym prienikom do ruských a bieloruských nárečí, ale vo veľkej miere je známa na území ukrajinských nárečí. Derivát баБѣка registrujeme v juhozápadoslovenských, ojedinele v českých a poľských dialektoch a integruje ich s východoslovenským makroareálom – s ruskými nárečiami. БаБѣка sa vôbec nevyskytuje u južných Slovanov. Forma babičѣka, na pomenovanie starej ženy, sa v rámci západoslovenského jazykového teritória vyskytuje iba na území Českej republiky. Lexéma babušѣka je vlastná iba ruským nárečiam a je tiež najmenej vyskytujúcou sa lexémou na území ruských dialektov.

Slovo starica je najrozšírenejšie u južných Slovanov, vynímajúc slovinské dialekty. Druhou najrozšírenejšou formou južnoslovenského jazykového makroareálu je dvojslovné pomenovanie starA žena. Príznačné formy staruѣa a starušѣka sú vlastné ruským, poľským, bieloruským a ukrajinským dialektom (pričom na Ukrajine, ako sa zdá, je najrozšírenejšou lexémou baba).

Najviac jedinečných pomenovaní, dovedna päť – starO babьsko, starA starѣka, starotъje, starovinъka a babušѣka sa vyskytuje na území poľských nárečí.

Do projektu sú zahrnuté aj slovanské lokality administratívne začlenené do štátnych útvarov s majoritným neslovanským obyvateľstvom. Materiál spracovanej mapy ukazuje na slovinske nárečia na území Rakúska, kde sa vyskytujú pomenovania starA žena, žepъka a starica. Macedónske nárečia na území Grécka disponujú pomenovaniami starA, starA žena, baba, starA baba a starica. Na území Grécka žijú tiež nositelia bulharských nárečí, ktorí používajú lexému baba. Používatelia slovenských nárečí na území Maďarska disponujú pomenovaním starA žena a jedinečným pomenovaním starьga s kartografovaným koreňom.

Obr. 8 Mapa SI 1844° 'старая женщина' (bez legendy, komentára a mena autora mapy) do pripravovaného zväzku Rodinné vzťahy Slovanského jazykového atlasu.

Priestorová prezentácia sledovaných jazykových faktov v rámci celého projektu ponúka možnosť na ich ďalšie slavistické porovnávacie štúdium, hodnotenie a interpretácie. Poznatky nadobúdané a nadobudnuté medzinárodným lingvo geografickým projektom Slovanský jazykový atlas presahujú hranice jazykovedy a ponúkajú možnosti ich využitia aj v oblastiach iných spoločenskovedných disciplín.